

شخصیت و حقوق زن در اسلام

فهرست مطالب

سخن اول	هفده
مقدمه	نوزده
۱. زن در گذر تاریخ	نوزده
۲. سابقه پژوهش	بیست و پنج
دوره اول	بیست و پنج
دوره دوم	بیست و هفت
۳. ضرورت پژوهش‌های جدید	بیست و هشت
الف - نقص پژوهش‌های گذشته	بیست و هشت
ب - پدید آمدن مسائل جدید	سی
ج - شکل‌گیری نظام اسلامی	سی و یک
د - تهاجم فکری	سی و چهار
ه - تهاجم سیاسی	سی و شش
۴. دشواری‌های تحقیق	سی و هفت
الف - عدم درک نیاز و احساس زنان	سی و هفت
ب - احتیاط‌های بی‌جا	سی و هشت
ج - عدم تفکیک شریعت از عرف و عادات	سی و نه
۵. روش تحقیق	چهل و یک
بخش یک: قواعد تحقیق در مطالعات دینی زنان	۱
یک. اصول تحقیق در متون دینی مربوط به زن	۱
۱. معیار استفاده از روایات و متون دینی در مباحث انسان‌شناسی	۲

۱. فرهنگ جاهلی ۱۶	۲. نقد محتواهای احادیث ۵
۲. افکار و اندیشه‌های یهودیان ۱۷	۳. فرهنگ زبان متون دینی ۷
۳. فرهنگ‌های ایرانی و ۲۰	۴. عنصر زمان و مکان ۱۱
۴. روحیه مردی و مردانگی ۲۱	دو. تأثیر فرهنگ‌های بروندینی در جَعل و تحریف حدیث و برداشت‌های خاص از متون دینی ۱۵
بخش دو: شخصیت انسانی زن ۲۵	
مقدمه ۲۵	
فصل اول: بررسی نظریه وحی در باب شخصیت زن ۲۷	
۱. چگونگی آفرینش زن و مرد ۲۷	الف - خلافت و جانشینی ۲۸
۱) جمع آوردن «خلیفه» در آیات دیگر ۲۸	۱) نسبت فساد و خونریزی به خلیفه ۲۹
۲) سجدت ۳۰	۲) عمومیت تعلیم و تعلم ۲۹
۳. سجده بر بشر ۳۰	ب. سجده فرشتگان ۳۰
۴. سجده بر آدم(ع) ۳۰	۱) سجده بر بشر ۳۰
۵. عهد ۳۵	۲) سجده بر آدم(ع) ۳۰
۶. وسوسه شیطان ۳۵	ج. دمیدن روح ۳۴
۷. عصیان ۳۷	د. تعلیم اسماء ۳۴
۸. اجتباء ۳۸	ه. عهد ۳۵
۹. طلاق کلمات ۳۹	و. وسوسه شیطان ۳۵
۱۰. توبه ۳۹	ز. عصیان ۳۷
۱۱. مبدأ آفرینش انسان ۴۰	ح. اجتباء ۳۸
۱۲. آفرینش حوا و فلسفه خلقت وی ۴۱	ط. تلقی کلمات ۳۹

الف - آفرینش حوا	۴۱
ب. فلسفه آفرینش زن	۵۰
۲. استعدادها و امکانات زنان و مردان	۵۴
الف. استعدادها	۵۴
برخورداری از روح الهی	۵۴
تسویه و تعديل در خلقت	۵۴
برخورداری از ابزار ادراکی	۵۴
فطرت الهی	۵۵
وجودان اخلاقی	۵۵
حمل امانت	۵۵
ب - امکانات	۵۵
تکوینی، طبیعی	۵۵
تکوینی، معنوی	۵۶
تشريعی	۵۶
۳. هدف از آفرینش انسان	۵۷
۴. میزان برخورداری زنان از ارزش‌های مورد قبول قرآن و دین	۵۸
الف و ب - ایمان، عمل صالح	۵۸
ج - علم و دانش	۵۹
د - تقوی	۶۳
ه - سبقت در ایمان	۶۴
و - هجرت	۶۵
ز - جهاد	۶۵
۵. راه تکامل و سعادت	۶۷
۶. دشمنان زن و مرد در مسیر کمال	۶۷
الف - شیطان	۶۸
ب - نفس حیوانی و خواسته‌های آن	۶۸
نتیجه	۶۸
فصل دوم: نقد و بررسی ایرادها	۷۳
یک. نقصان عقل زنان	۷۴
یک. قرآن	

۷۴	۱) آیه شهادت
۷۶	۲) آیه قوامیت مردان
۷۸	۳) آیه «لِلَّرَجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ»
۷۹	۴) آیه رشد و نمو زنان در زینت
۸۱	دو. روایات
۸۱	۱) روایات نقصان عقل
۹۱	سندها
۹۴	دلالت
۹۶	رأی ما
۹۸	۱) عقل ذاتی
۹۹	۲) عقل اکتسابی
۱۰۸	۲. روایات منع از مشورت با زنان
۱۱۰	سندها
۱۱۳	دلالت
۱۱۷	۳. سفاهت زنان
۱۲۰	دوم. نقص معنوی و ایمان
۱۲۰	۱. نقصان ایمان
۱۲۱	الف - قرآن
۱۲۲	ب - روایات
۱۲۲	یک. حیض نوعی پلیدی و عقوبت
۱۲۵	سندها
۱۲۶	دلالت
۱۲۷	دو. استثنای برخی زنان از قاعده‌گی
۱۳۰	سندها
۱۳۰	دلالت
۱۳۳	سه. حیض و نقصان ایمان
۱۳۵	۲. نبوت زنان
۱۳۶	موافقات
۱۳۶	الف. قرآن
۱۳۸	ب. روایات

۱۴۱	ج. اجماع
۱۴۲	مخالفان
۱۴۲	الف. قرآن
۱۴۳	ب. روایات
۱۴۵	سوم. عدم توان بر رشد معنوی بسان مردان
۱۴۶	۱. اکثر جهتمنیان را زنان تشکیل می‌دهند
۱۰۲	سند
۱۰۲	دلالت
۱۰۹	۲. زنان کامل کمتر از مردانند
۱۶۳	۳. زنان شایسته و صالح کمیاب‌اند
۱۶۶	۴. غلبه فسق بر زنان
۱۶۸	۵. قلت زنان ناجی و رستگار
۱۶۹	چهارم. آسیب‌پذیری بیشتر زنان
۱۷۵	پنجم. زنان مانع رشد و کمال مردان
۱۷۶	۱. بزرگی کید زنان
۱۷۶	الف. قرآن
۱۷۸	ب. روایات
۱۸۰	۲. زنان مانع عبودیت خداوند
۱۸۱	سند
۱۸۲	دلالت
۱۸۳	۳. همنشینی با زنان دل را می‌میراند
۱۸۵	سند
۱۸۵	دلالت
۱۸۶	۴. فتنه زنان
۱۹۰	۵. شربودن زنان
۱۹۲	۶. شوم بودن زنان
۱۹۶	خلاصه فصل
۱۹۹	فصل سوم: تفاوت‌های زن و مرد
۲۰۰	یک. دایره تفاوت‌های زن و مرد
۲۱۳	دو. میزان تأثیرگذاری تفاوت‌ها بر روابط حقوقی

۲۱۷.....	بخش سه: حقوق خانواده
۲۱۷.....	درآمد
۲۱۷.....	یکم. تلقی اسلام از ازدواج
۲۱۹.....	۱. بقای نسل انسان.....
۲۲۰	۲. سکونت و آرامش
۲۲۰	۳. ارضای غریزه جنسی
۲۲۲	۴. مشارکت در حیات معنوی
۲۲۳	۵. مشارکت در حیات مادی
۲۲۳	۶. تربیت نسل
۲۲۴	دوم. جایگاه زن در خانواده.....
۲۲۹	فصل اول: سرپرستی
۲۲۹	مقدمه
۲۳۰	یک: تبیین موضوع.....
۲۳۰	الف. تعریف
۲۳۱	ب. سیری در قوانین مدنی
۲۳۱	۱. ایران
۲۳۳	۲. کشورهای اسلامی
۲۳۳	۳. سایر کشورها
۲۳۳	شوروی
۲۳۴	فرانسه
۲۳۴	ج. دیدگاه عالمان اسلامی
۲۳۶	دو: موضوعات اصلی
۲۳۷	ادله شرعی
۲۳۷	الف. قرآن
۲۴۳	ب. روایات
۲۴۳	دسته اول: احادیث سرپرستی
۲۴۳	یک. قیم بودن مردان
۲۴۴	دو. لزوم اطاعت زن از شوهر
۲۴۷	سه. بازداشتمن مردان از اطاعت زنان
۲۴۸	چهار. جهاد زن، خوب شوهرداری کردن

پنج. سجده بر شوهران	۲۴۹
شش. منع از مشورت با زنان	۲۵۲
دسته دوم: احادیث آثار سرپرستی	۲۵۴
۱. خروج زن از منزل باید به اذن شوهر باشد.....	۲۵۴
۲. شوهر می تواند زن ناشرزه خود را تنبیه بدنی نماید.	۲۵۵
۳. مرد می تواند زن را از اعمال مستحبی چون روزه و حج منع کند.....	۲۵۵
۴. شوهر می تواند نذر و قسم شرعی زن را به هم زند.	۲۵۵
۵. منع از برخی تصرفات اقتصادی و حقوقی.....	۲۵۵
۶. ولایت بر فرزندان نابالغ از آن پدر است.....	۲۵۵
۷. طلاق در اختیار مرد است.	۲۵۶
۸. نفقة زن بر عهده شوهر است.	۲۵۶
۹. سیادت و هاشمی بودن از طریق پدر است.....	۲۵۶
۱۰. تمکین جنسی زن نسبت به خواست مرد.....	۲۵۶
ج. اجماع.....	۲۵۷
ارزیابی ادله	۲۵۷
سه. بررسی پرسش‌ها.....	۲۶۱
سؤال اول: ریاست خانواده بر عهده کیست؟	۲۶۱
سؤال دوم: حدود ریاست مرد تا کجاست؟	۲۶۱
۱. خروج زن از منزل	۲۶۲
الف. حبس زنان در خانه	۲۶۳
ب. خروج زن به اذن شوهر	۲۶۵
۲. تنبیه بدنی	۲۶۹
۳. تصرفات مالی زن	۲۷۷
۴. نذر و قسم	۲۷۹
الف. نذر	۲۷۹
ب - قسم	۲۸۲
۵. اعمال مستحبی زن	۲۸۵
الف - روزه مستحبی	۲۸۵
ب - اعتکاف.....	۲۹۰
ج - حج استحبابی	۲۹۰

۲۹۲	۶. سیادت و هاشمی بودن
۲۹۳	۷. تمکین جنسی
۲۹۴	الف - کتاب
۲۹۶	ب - سنت
۳۰۰	ج - اجماع
۳۰۴	جمع‌بندی مباحث
۳۰۵	سؤال سوم: مبنای ریاست مرد
۳۰۵	سؤال چهارم: ریاست مرد دائمی است یا متغیر؟
۳۰۶	سؤال پنجم: فقدان صلاحیت مرد
۳۰۶	سؤال ششم: راه‌های جلوگیری از سوء استفاده از ریاست خانواده
۳۰۷	فصل دوم: تمکین و نشوز
۳۰۷	مقدمه
۳۰۷	یک. سیری در قانون مدنی ایران
۳۰۸	دو. سیری در منابع فقهی
۳۰۹	سه. تبیین تمکین و نشوز
۳۱۱	الف - تمکین
۳۱۲	ب. نشوز
۳۱۶	چهار. تمکین و نشوز زن، یا زن و مرد
۳۱۷	پنج. آثار حقوقی تمکین و نشوز
۳۲۲	شش. ضمانت اجرا در آثار حقوقی تمکین و نشوز
۳۲۴	جمع‌بندی
۳۲۷	فصل سوم: نفقة
۳۲۸	یک. مبنای انفاق مردان
۳۲۹	دو. شرایط وجوب
۳۳۱	سه. میزان پرداخت نفقة
۳۳۳	فصل چهارم: مهریه
۳۳۳	یک. جایگاه حقوقی صداق
۳۳۸	دو. مقدار مهر
۳۴۱	فصل پنجم: حضانت و ولایت بر کودکان
۳۴۲	۱. حضانت و تاریخچه فقهی آن

۳۴۴	۲. ولایت بر کودک و تاریخچه فقهی آن
۳۴۶	۳. رابطه حضانت و ولایت
۳۴۶	۴. ادله مسئله
۳۴۷	یک. روایات عامه
۳۴۷	۱. احق به
۳۵۱	۲. مالکیت پدر
۳۵۳	۳. روایات تخییر
۳۵۴	دو. روایات خاصه
۳۵۵	۱. نفقة کودکان
۳۵۶	۲. نامگذاری
۳۵۷	۳. تصرف در اموال کودک
۳۵۹	۴. تعلیم و تربیت
۳۵۹	الف. قرآن
۳۵۹	ب: روایات
۳۶۲	۵. رفت و آمدها
۳۶۳	۶. فعالیت‌های حقوقی
۳۶۵	۷. انجام فرایض مذهبی
۳۶۵	جمع‌بندی
۳۶۸	۴. ولایت و حضانت از آن کیست؟
۳۶۹	۵. آغاز و پایان حضانت و ولایت
۳۶۹	حضرانت
۳۷۱	ولایت
۳۷۲	۶. تحقیق مسئله
۳۷۳	۱. تفکیک دوران حضانت پسر و دختر در فقه شیعه
۳۷۳	۲. هم‌زمانی ولایت و حضانت
۳۷۴	۳. پایان دوره حضانت
۳۷۵	۴. تعیین سرپرست پس از سن حضانت
۳۷۷	۵. حضانت کودک در دوران زندگی مشترک
۳۷۷	۶. ولایت بر کودک در دوران زندگی مشترک
۳۷۹	فصل ششم: نکاح صغیره

یک. ولایت قهری در نکاح صغیره ۳۸۰	۳۸۰
دو. رعایت مصلحت در نکاح صغیره ۳۸۳	۳۸۳
سه. حق خیار پس از بلوغ ۳۸۴	۳۸۴
جمع‌بندی ۳۸۷	۳۸۷
فصل هفتم: بلوغ دختران ۳۸۹	۳۸۹
یک. سن بلوغ در قوانین و مذاهب فقهی ۳۹۰	۳۹۰
حقوق مدنی ۳۹۰	۳۹۰
مصر ۳۹۰	۳۹۰
ایران ۳۹۰	۳۹۰
حقوق خانواده ۳۹۱	۳۹۱
ایران قبل از انقلاب اسلامی ۳۹۱	۳۹۱
حقوق جزاگی ۳۹۱	۳۹۱
ایران قبل از انقلاب اسلامی ۳۹۱	۳۹۱
قانون فرانسه، مصوب سال ۱۹۴۵ ۳۹۲	۳۹۲
حقوق سیاسی ۳۹۲	۳۹۲
حقوق اجتماعی ۳۹۳	۳۹۳
دو. روییدن موی زهار ۳۹۴	۳۹۴
سه. سن بلوغ دختران ۳۹۸	۳۹۸
آیات ۴۰۲	۴۰۲
بلوغ حُلم ۴۰۲	۴۰۲
بلوغ نکاح ۴۰۳	۴۰۳
بلوغ آشُد ۴۰۴	۴۰۴
روايات ۴۰۸	۴۰۸
رواياتی که بر نه سال دلالت می‌کنند ۴۰۸	۴۰۸
رواياتی که بر ده سال دلالت می‌کنند ۴۱۱	۴۱۱
رواياتی که دلالت بر سیزده سال می‌کنند ۴۱۱	۴۱۱
رواياتی که بر هفت سال دلالت دارد ۴۱۴	۴۱۴
نقد و بررسی ۴۱۴	۴۱۴
مرحله اول ۴۱۴	۴۱۴
۱. تعلیل سن ۴۱۶	۴۱۶

۴۱۷	۲. تردید در تحدید سن	۷۷
۴۱۸	۳. قرائن خاصه	۷۷
۴۱۹	۴. رشد قد	۷۷
۴۲۰	۵. استفاده از پژوهش های روان شناسی	۷۷
۴۲۲	۶. استفاده از کیفیت تشریع	۷۷
۴۲۲	جمع بندی	۷۷
۴۲۴	مرحله دوم	۷۷
۴۲۸	مرحله سوم	۷۷
۴۳۱	نتیجه	۷۷
۴۳۳	فصل هشتم: طلاق	
۴۳۳	یک. مشروعيت طلاق	۷۷
۴۳۴	الف - ممنوعيت طلاق	۷۷
۴۳۵	ب - اباحه طلاق	۷۷
۴۳۶	ج - محدوديت طلاق	۷۷
۴۳۶	د - مشروعيت طلاق در شريعت اسلامي	۷۷
۴۳۸	حرمت طلاق	۷۷
۴۳۸	الف - قرآن	۷۷
۴۳۸	ب - روایات	۷۷
۴۴۰	ج - عقل	۷۷
۴۴۱	دو. اختياردار طلاق	۷۷
۴۴۲	۱. مشكلات زندگی خانوادگی	
۴۴۲	۲. راه حل های فرضی	
۴۴۳	۳. رأى مشهور فقيهان	
۴۵۳	۴. رأى ما	
۴۵۳	الف - حرمت طلاق بدون سبب	
۴۵۳	ب - وجوب حكميت	
۴۵۴	ج - طلاق خلع	
۴۶۲	د - نقش حکومت	
۴۶۵	فصل نهم: تفاوت ارث زن و مرد	
۴۶۹	الف - حبوه	

شخصیت و حقوق زن در اسلام

۴۷۰	ب - ارث زن از اموال غیرمنقول
۴۷۳	فصل دهم: تعدد زوجات.....
۴۷۴	یک. تعدد زوجات در منابع اسلامی
۴۷۴	الف - قرآن
۴۷۵	ب - روایات.....
۴۷۵	ج - سیره.....
۴۷۵	دو. دیدگاهها.....
۴۷۶	۱ - رأی مشهور.....
۴۷۷	۲. نظریه تقیید و تحدید تعدد
۴۷۷	الف - شیخ محمد عبده و پیروانش
۴۷۸	ب - محمد محمد المدنی
۴۷۹	ج - محمد علی غفاری
۴۸۰	د - تحلیل اجتماعی.....
۴۸۱	ه - کنترل دستگاه قضایی
۴۸۲	۳ - نظریه الغای تعدد
۴۸۲	سه. تحلیل نهایی
۴۸۴	الف - قرآن
۴۸۵	ب - روایات.....
۴۸۵	ج - اجماع.....
۴۸۷	فهرست منابع.....

مقدمه

۱. زن در گذرتاریخ

تاریخ بشریت شاهد صدھا رأی متفاوت و متناقض در باب شخصیت انسانی زن، جایگاه اجتماعی و حقوق وی بوده است. این آراء، که به ادیان و اندیشمندان بشری منسوب است، تنها نظریه‌های ذهنی و دور از زندگی نبوده، بلکه پایه و مبنای رفتار مردان نسبت به زنان یا برگرفته از رفتار آنان بوده است. از این آراء و انتظار در مقدمه و پیشگفتار هر کتاب و نوشه در موضوع زن، یا به تحقیق یا به تقلید، فراوان به چشم می‌خورد. در اینجا نخست اشاره‌ای گذرا به دیدگاه غیرمسلمانان داشته، آنگاه مروری بر دیدگاه مسلمانان در این باب خواهیم کرد.

افلاطون و ارسسطو چنین اعتقاد داشتند:

افلاطون، با جرئت و تھور فراوان، از ورود زن به هر کاری و از برابری زن و مرد در همه موقعيت‌ها پشتيباني می‌کرد. اما ارسسطو، که با تعصبات روزگار خود بيشتر سازگار بود، زن را ناقص می‌دانست و به عقیده او طبیعت آنجا که از آفریدن مرد ناتوان است زن را می‌آفريند. زنان و بندگان، از روی طبیعت، محکوم به اسارت هستند و به هیچ وجه سزاوار شرکت در کارهای عمومی نیستند.^۱

در اسطوره‌های هندی چنین آمده است:

وقتی خداوند خواست زن را بیافریند، دریافت که مواد آفرینش در خلقت مرد به اتمام رسیده است. در برابر این مشکل، چنین اقدام کرد که از ضایعات پراکنده به هنگام آفرینش مرد، زن را بیافرید.^۲

برخی از فرويدیست‌ها معتقدند:

زن خدمت قابلی به فرهنگ بشر نکرده و در هیچ فنی موقعیتی به دست نیاورده

۱. دورانت، ویل، لذات فلسفه، سازمان و انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۷۱ش، ص ۱۴۸.

۲. السحمرانی، اسعد، المرأة في التاريخ والشريعة، دارالنفائس، بيروت ۱۹۸۹/۱۴۱۰، ص ۲۴-۲۵.